

บทที่ 2

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา หรือการดำเนินคดีอาญานั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะพิสูจน์ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำผิดกฎหมายที่มีโทษทางอาญา เพื่อให้ได้มาซึ่งตัวผู้กระทำผิด และเพื่อนำตัวมาลงโทษตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย โดยคำนึงถึงประโยชน์สุข และความสงบเรียบร้อยของสังคมโดยรวม กระบวนการยุติธรรมทางอาญา จึงมีความสำคัญและจำเป็นต่อการดำรงไว้ซึ่งสถาบันสังคมให้มีความสงบสุข และเกิดความเชื่อมั่นและศรัทธาในบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

2.1 แนวความคิดในการดำเนินคดีอาญา

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า กระบวนการยุติธรรมทางอาญามีความจำเป็นและสำคัญต่อการดำรงอยู่ของสังคม การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จึงต้องมีผู้ที่มาปฏิบัติหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และบังเกิดความยุติธรรม สร้างความเชื่อถือศรัทธาให้กับคนในสังคมนั้น แนวความคิดในการดำเนินคดีอาญา จึงแบ่งออกเป็น 2 แนวความคิด โดยยึดหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมเป็นเกณฑ์ ดังนี้

แนวความคิดที่ 1 แนวความคิดที่ว่าประชาชนเป็นผู้มีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อย

แนวความคิดนี้ เกิดขึ้นจากการที่ประชาชนไม่ไว้วางใจในอำนาจของรัฐเนื่องจากในสมัยโบราณ รัฐโดยประมุขของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีอำนาจมากและมักจะใช้อำนาจในการที่เกิดผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ประชาชนจึงพยายามที่จะต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิและเสรีภาพในการดำเนินคดีอาญา เป็นเหตุให้นำไปสู่การดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหา (Accusatorial System) เพื่อเปิดโอกาสให้องค์กรต่างๆ มีฐานะเท่าเทียมกันในการแสวงหาพยานหลักฐาน เพื่อพิสูจน์ความถูกต้องของผู้ถูกกล่าวหาอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ยังถือว่าประชาชนทุกคน

เป็นผู้เสียหายและมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้ โดยไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นผู้ที่ถูกประทุษร้ายหรือเป็นผู้เสียหายจากการกระทำผิดโดยตรง¹

แนวความคิดนี้ จะเห็นได้ชัดเจนในประเทศอังกฤษ ซึ่งถือเป็นต้นแบบในการนำแนวความคิดนี้มาใช้ในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา อย่างไรก็ตามในปัจจุบันตำรวจซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐเริ่มเข้ามามีบทบาทเพิ่มขึ้น โดยเป็นฝ่ายดำเนินคดีขึ้นก่อนและอยู่ภายใต้การควบคุมของ Director of Public Prosecutions (D.P.P) นอกจากนี้ในความคิดบางประเภทการฟ้องคดีอาญาของประชาชนจะต้องได้รับความยินยอมอนุญาตจาก D.P.P. แต่ D.P.P. ก็มีได้กระทำการในนามของรัฐ แต่ได้กระทำแทนประชาชน ในบางกรณี D.P.P. ก็จะเข้าดำเนินคดีเองหรือเข้าควบคุมคดีอย่างใกล้ชิดแต่ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นศาลก็จะใช้ทนาย (Barrister-at-law) เป็นผู้ฟ้องคดีให้

ต่อมาในปี ค.ศ.1986 อังกฤษก็เริ่มมีการเปลี่ยนมาใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ โดยได้มีการก่อตั้งองค์กร Crown Prosecution Service (CPS) ซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมของ D.P.P. องค์กรที่ตั้งขึ้นนี้ มีอำนาจหน้าที่ในการฟ้องคดีอาญา ซึ่งตำรวจเป็นผู้สอบสวนทั้งหมด ยกเว้นคดีเล็กๆ น้อยๆ เช่น คดีจราจร เป็นต้น แต่สิทธิในการฟ้องคดีของผู้เสียหายตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนยังคงอยู่ แต่จะอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของ CPS กล่าวคือ CPS อาจจะเข้าไปดำเนินคดีเอง หรืออาจจะใช้ดุลพินิจให้ระงับการฟ้องคดีนั้น ๆ ได้ ตามที่เห็นสมควร² จะเห็นได้ว่าองค์กรของรัฐที่จัดตั้งขึ้นใหม่ในประเทศอังกฤษได้เข้ามามีบทบาทในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศอังกฤษ ซึ่งเป็นต้นแบบของแนวความคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนเพิ่มมากขึ้น

แนวความคิดที่ 2 แนวความคิดที่ว่ารัฐเป็นผู้ที่มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย

แนวความคิดนี้ ปรากฏอยู่ในประเทศภาคพื้นยุโรปเป็นส่วนใหญ่ รูปแบบของการดำเนินคดีอาญาจะเป็น “การดำเนินคดีอาญาในรัฐ (Public Prosecution)” เป็นแนวความคิดที่สืบทอดกันมา แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และมีรัฐธรรมนูญแล้วก็ตาม ก็ยังถือกันว่ารัฐยังคงมี

¹ คณิต ฒ นคร, “วิธีพิจารณาความอาญาไทย: หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน”, วารสารนิติศาสตร์ ฉบับที่ 3 ปีที่ 15 (กันยายน 2528) : 1-7.

² คณิต ฒ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ: บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2538) หน้า 13.

อำนาจสิทธิขาดเหนือประชาชน หากแต่ศาลก็ดี อัยการก็ดี หรือแม้แต่ทนายความต่างก็มีหน้าที่ในการค้นหาความจริงในคดีอาญาทั้งสิ้น ผู้เกี่ยวข้องในคดีอาญาทุกฝ่ายหรือองค์กรในการดำเนินคดีอาญาทุกองค์กรจะต้องร่วมมือกันในการค้นหาความจริงกันอย่างจริงจัง จึงเป็นเหตุให้นำไปสู่การดำเนินคดีอาญาโดยใช้ระบบไต่สวน (Inquisitorial System) โดยที่ผู้มีอำนาจของรัฐจะต้องทำการไต่สวนค้นหาข้อเท็จจริงให้ได้ โดยไม่คำนึงว่าจะมีผู้เสียหายหรือบุคคลอื่นมากล่าวหาหรือไม่ และการหาตัวผู้กระทำผิด จึงไม่มีใครมีหลักเกณฑ์ในการไต่สวน หรือวิธีพิจารณาคดีที่เคร่งครัดเนื่องจากมุ่งแต่จะให้ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเท่านั้น³ แต่จะใช้วิธีการที่ทำให้ผู้ถูกกล่าวหาตกเป็น “กรรมในคดี” ไม่ได้เท่านั้น ทั้งนี้เพราะในคดีอาญาผู้ถูกกล่าวหาเป็น “ประธานในคดี” (Prozess-subject) กล่าวคือเป็นผู้ร่วมในคดีที่มีสิทธิต่างๆ ในอันที่จะสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่⁴

ตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ถือว่ารัฐเป็นผู้เสียหาย และเจ้าพนักงานของรัฐเป็นผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญา แต่อย่างไรก็ตาม รัฐไม่ได้ผูกขาดการดำเนินคดีอาญาไว้แต่ผู้เดียวโดยเด็ดขาด แม้ในประเทศที่ถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐโดยเคร่งครัด ก็มีการผ่อนคลายเป็นเอกชนฟ้องคดีได้บ้างเช่นกัน แต่จะจำกัดประเภทและฐานความผิดไว้ด้วย⁵

สำหรับในประเทศไทย การดำเนินคดีอาญานั้นถือเป็นนโยบายแห่งรัฐ เนื่องจากรัฐต้องดูแลให้มีการปฏิบัติตามกฎหมาย ค้ำครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล จัดระบบงานของกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนอย่างรวดเร็วและเท่าเทียมกัน⁶ หน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยจึงตกเป็นของรัฐ แต่ในขณะที่เดียวกันในการดำเนินคดีอาญานั้น ก็ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนที่ได้รับผลกระทบโดยตรง ดำเนินการฟ้องร้องคดีอาญาต่อศาลเอง

³พรชัย จงสุขศรี, “การดำเนินคดีอาญาผิดพลาดโดยรัฐ หรือเจ้าพนักงานของรัฐกับการชดเชยแก่ผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติศาสตร์ ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า 61.

⁴คณิต ฌ นคร, “อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา”, วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ฉบับที่ 2 ปีที่ 9 (พ.ศ.2520) : 133.

⁵คณิต ฌ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, อ่างแล้ว, หน้า 14.

⁶รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 75

ได้ด้วย⁷ ซึ่งเป็นการนำเอาแนวความคิดที่ให้ประชาชนมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยมาใช้ด้วย และการใช้สิทธิฟ้องร้องคดีอาญาของผู้เสียหายในประเทศไทยนั้น ก็มีได้มีการจำกัดประเภทและฐานความผิดแต่อย่างใด จึงอาจจะกล่าวได้ว่า ประเทศไทยได้นำแนวความคิดทั้ง 2 แนวทางมาปรับใช้ แต่จะเน้นหนักไปในทางแนวความคิดที่ให้รัฐมีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยเป็นหลัก

จากการที่ประเทศไทยได้ยึดถือแนวความคิดที่ให้รัฐมีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยเป็นหลัก จึงตั้งองค์กรของรัฐขึ้นมาทำหน้าที่ในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยเฉพาะดังจะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

2.2 องค์กรของรัฐกับการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ประเทศไทยได้ยึดถือแนวความคิดในการให้รัฐมีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยและดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นหลัก รัฐจึงได้จัดตั้งองค์กรของรัฐเพื่อทำหน้าที่ในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาขึ้นมา 4 หน่วยงานหลัก คือ ตำรวจ อัยการ ศาลและราชทัณฑ์ โดยแต่ละหน่วยงานนั้นมีบทบาทและหน้าที่ในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ดังนี้

1. ตำรวจ ถือเป็นหน่วยงานของรัฐหน่วยงานแรกที่ทำหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยให้กับสังคม นอกจากตำรวจจะทำหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยให้กับสังคมแล้ว ข้าราชการตำรวจที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นพนักงานสอบสวน ยังมีหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญา โดยการรวบรวมพยานหลักฐาน และดำเนินการทั้งหลาย เพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงและนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ ซึ่งถือเป็นขั้นตอนแรกในการดำเนินคดีอาญา กล่าวคือ เมื่อมีการกระทำผิดทางอาญาเกิดขึ้นโดยตำรวจพบเห็นเอง หรือได้รับการร้องทุกข์จากผู้เสียหาย หรือกล่าวโทษจากผู้เห็นเหตุการณ์ ซึ่งในทางปฏิบัติตำรวจจะได้รับแจ้งจากผู้เสียหายหรือผู้กล่าวโทษมากกว่าจะพบเห็นเอง ในกรณีที่การกระทำผิดทางอาญาเกิดขึ้นหรือกำลังจะเกิดขึ้นแล้ว ตำรวจได้พบเห็นเอง ก็จะดำเนินการสืบสวนและจับกุมผู้กระทำผิดมาดำเนินคดี หรือหากมีการร้องทุกข์ กล่าวโทษ พนักงานสอบสวนต้องรีบเดินทางไปยังที่เกิดเหตุ เพื่อสืบสวนหาตัวผู้กระทำผิดมาดำเนินคดี โดยสอบปากคำผู้เสียหาย พยานผู้เห็นเหตุการณ์ ตลอดจนร่องรอยหรือพยานหลักฐานอื่นๆ เมื่อสงสัยว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำผิด ก็จะทำ

⁷ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28

การจับกุมและนำตัวผู้ถูกจับกุมมาควบคุม เพื่อแจ้งข้อกล่าวหาและทำการสอบสวนหาพยานหลักฐานเพิ่มเติม โดยที่พนักงานสอบสวนมีอำนาจควบคุมผู้ต้องหาไว้ไม่เกิน 48 ชั่วโมง นับตั้งแต่ผู้ต้องหามาถึงยังที่ทำการของพนักงานสอบสวน ในระหว่างนี้ผู้ต้องหาอาจจะยื่นคำขอให้ปล่อยตัวชั่วคราว หากได้รับการอนุมัติก็จะได้รับการปล่อยตัวไป หากพนักงานสอบสวนควบคุมผู้ต้องหานครบกำหนดแล้ว ต้องนำตัวผู้ต้องหาไปขออำนาจการควบคุมตัวจากศาล ซึ่งผู้ต้องหาที่สามารถยื่นคำขอให้ปล่อยตัวชั่วคราวในระหว่างนี้ต่อศาลได้ หากได้รับการอนุมัติก็ต้องปล่อยตัวไป เมื่อพนักงานสอบสวนได้ดำเนินการสอบสวนจนเสร็จสิ้นแล้ว ก็จะเสนอสำนวนการสอบสวนต่อพนักงานอัยการต่อไป ในกรณีที่ยังไม่สามารถจับกุมผู้กระทำความผิดได้ หรือไม่ทราบว่าใครเป็นผู้กระทำความผิด พนักงานสอบสวนก็จะทำการสืบสวนสอบสวนต่อไป

2. พนักงานอัยการ เมื่อพนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว ก็จะนำเสนอสำนวนสอบสวนให้พนักงานอัยการเพื่อดำเนินการพิจารณาตรวจสอบสำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวนว่ามีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะฟ้องผู้ต้องหาหรือไม่ ถ้าเห็นว่าพยานหลักฐานยังไม่ชัดเจนเพียงพอก็อาจจะสั่งให้พนักงานสอบสวนสอบสวนเพิ่มเติมเพื่อรวบรวมพยานหลักฐานเพิ่มเติมก็ได้

ในกรณีที่ความเห็นของพนักงานอัยการกับพนักงานสอบสวนขัดแย้งกัน เช่น พนักงานสอบสวนเห็นว่าควรสั่งฟ้องผู้ต้องหา แต่พนักงานอัยการเห็นสมควรไม่ฟ้อง ก็ต้องส่งสำนวนการสอบสวนให้อธิบดีกรมตำรวจ (ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ) หรือผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้พิจารณาหากว่าผู้ว่าราชการจังหวัดหรืออธิบดีกรมตำรวจ (ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ) เห็นสมควรฟ้อง แต่พนักงานอัยการยังคงเห็นสมควรไม่ฟ้อง ก็ต้องนำเสนอสำนวนสอบสวนให้อธิบดีกรมอัยการ (อัยการสูงสุด) เพื่อพิจารณาและความเห็นของอธิบดีกรมอัยการ (อัยการสูงสุด) ถือเป็นที่สุด

เมื่อพนักงานอัยการยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล และศาลประทับฟ้อง ผู้ต้องหาก็นจะกลายเป็นจำเลย ในชั้นพิจารณาของศาลต่อไป

3. ศาล เมื่อจำเลยถูกฟ้องต่อศาลแล้ว ศาลก็จะมิบทบาทในการพิจารณาพิพากษาคดี ซึ่งระบบการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยเป็นระบบการดำเนินคดีอาญาแบบกล่าวหา กล่าวคือ โจทก์และจำเลยจะเป็นผู้นำพยานหลักฐานมาต่อสู้หักล้างกันต่อหน้าศาล เพื่อศาลจะได้พิเคราะห์ว่าพยานหลักฐานของฝ่ายใดน่าเชื่อถือและชัดเจนยิ่งกว่ากัน อย่างไรก็ตามศาลก็อาจซักถามพยานตลอดจนจำเลยได้ หรืออาจจะขอสำนวนของพนักงานสอบสวนมาประกอบการพิจารณาคดีก็ได้

ในกรณีที่ศาลพบว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงตามฟ้อง จะโดยสารภาพหรือ จำนนต่อพยานหลักฐาน ศาลจะมีคำพิพากษาไปเลยทันที ตามความเหมาะสมและเป็นธรรม ในบางกรณีศาลอาจจะสั่งให้พนักงานคุมประพฤติไปสืบเสาะข้อเท็จจริงเกี่ยวกับจำเลยมาเสนอต่อศาลเพื่อประกอบการพิพากษาคดีก็ได้ เมื่อมีคำพิพากษาศาลอาจจะปรับสถานเดียว หรือรอการลงโทษ จำคุก และปรับ โดยจะคุมความประพฤติด้วยหรือไม่ก็ได้ อย่างไรก็ตามในกรณีที่ปรากฏว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิดจริงตามฟ้อง หรือยังมีข้อสงสัยว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ ศาลจะพิพากษายกฟ้อง ซึ่งทั้งนี้ฝ่ายโจทก์ อาจยื่นอุทธรณ์ ฎีกาต่อไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

4. **กรมราชทัณฑ์หรือกรมคุมประพฤติ** เมื่อศาลได้มีคำพิพากษาให้รอการลงโทษ จำคุกพร้อมทั้งกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติไว้ พนักงานคุมประพฤติจะเป็นผู้รับผิดชอบ ดำเนินการคุมความประพฤติจำเลยตามคำพิพากษาของศาล จำเลยก็จะกลายมาเป็นผู้ถูกคุมความประพฤติ เมื่อจำเลยปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนดไว้อย่างครบถ้วนตลอดระยะเวลาที่ถูกคุมความประพฤติจนครบกำหนด พนักงานคุมประพฤติจะรายงานให้ศาลทราบเพื่อปิดคดีและจำเลยก็จะพ้นจากระบบงานยุติธรรมไปแต่ถ้าจำเลยไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนดไว้ หรือทำความผิดขึ้นอีก ในระหว่างคุมความประพฤติและเมื่อศาลได้รับรายงานจากพนักงานคุมประพฤติ ศาลก็จะเพิกถอนการคุมความประพฤติตลอดจนลงโทษจำคุกที่รอไว้พร้อมทั้งส่งตัวจำเลยไปปรับโทษจำคุกต่อไป

ในกรณีดังกล่าวข้างต้น หรือในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุกจำเลย จำเลยก็จะกลายเป็นนักโทษหรือผู้ต้องโทษ ในกรณีนี้เรือนจำหรือทัณฑสถานของกรมราชทัณฑ์ที่รับตัวจำเลยไว้ก็จะดำเนินการกับจำเลยต่อไปตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายและระเบียบแบบแผนของทางราชการ โดยมีจุดประสงค์เพื่อมิให้ผู้ต้องโทษหลบหนี ตลอดจนได้รับการแก้ไขปรับปรุงในเรื่องความประพฤติและอื่นๆ จนมีแนวโน้มจะกลับตนเป็นพลเมืองดีได้ อย่างไรก็ตาม เมื่อครบกำหนดโทษจำคุกตามคำพิพากษา ผู้ต้องโทษก็จะได้รับการปล่อยตัวพ้นโทษไป ไม่ว่าผู้ต้องโทษคนนั้นจะกลับตนเป็นพลเมืองดีได้หรือไม่ก็ตาม ซึ่งก็เท่ากับพ้นไปจากระบบงานการยุติธรรม⁸

ตามที่ได้กล่าวถึงการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของรัฐข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่ากระบวนการยุติธรรมเกี่ยวโยงกันเป็นลูกโซ่ กล่าวคือ เริ่มตั้งแต่การสืบสวนจับกุมผู้กระทำความ

⁸สุโขทัยธรรมมาธิราช, สาขาวิชานิติศาสตร์, เอกสารการสอนชุดวิชา การบริหารงานยุติธรรม หน่วยที่ 2(กรุงเทพฯ : ฝ่ายการพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช พ.ศ.2527), หน้า 102.

ผิดมาจนถึงการพิจารณาพิพากษาคดี ตลอดจนการปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาล ซึ่งแสดงให้เห็นว่างานยุติธรรมมีความสัมพันธ์สืบเนื่องกัน และหากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาดำเนินไปตามรูปแบบบริหารงานโดยรวดเร็ว และรอบคอบ ก็จะส่งผลดีต่อสังคม กล่าวคือ การป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นและศรัทธาในบทบาทยุติแห่งกฎหมาย และสังคมย่อมเกิดความสงบสุขเรียบร้อยตามมา เนื่องด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญามีส่วนสัมพันธ์สืบเนื่องต่อกันนี้เอง ถ้าหากมีการเปลี่ยนแปลงในนโยบายในการปฏิบัติงานในขั้นตอนหนึ่งขั้นตอนใด ผลของการเปลี่ยนแปลงในนโยบายนั้น ย่อมมีผลกระทบต่อถึงระบบงานอื่นๆ ในกระบวนการยุติธรรมอีกด้วย เช่น ถ้าตำรวจมีนโยบายในการปราบปรามอาชญากรรมโดยระดมจับกุมผู้กระทำความผิดอย่างเข้มงวด จะมีผลกระทบต่อศาลและราชทัณฑ์อย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือศาลจะมีงานล้นมือจนไม่สามารถจะพิจารณาคดีให้หมดสิ้นไปในเวลาอันสมควร และมีผลทำให้มีผู้ต้องขังระหว่างสอบสวนและพิจารณาล้นคุก

นอกจากการเปลี่ยนแปลงนโยบายของแต่ละหน่วยงานที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินกระบวนการยุติธรรมแล้ว ความรู้ความสามารถและความเชี่ยวชาญของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ก็ส่งผลกระทบต่อการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเช่นเดียวกัน กล่าวคือ พนักงานสอบสวนย่อมต้องมีความรู้ความสามารถและความเชี่ยวชาญในการสอบสวน ทั้งนี้เพราะเป็นขั้นตอนแรกในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เป็นขั้นตอนในการรวบรวมพยานหลักฐานทั้งหลายทั้งปวง เพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงและนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ หากพนักงานสอบสวนขาดความรู้ความสามารถ อาจจะทำให้การจับกุมผู้บริสุทธิ์มาลงโทษแทนที่จะเป็นผู้ที่กระทำความผิดจริง หรือสามารถจับกุมผู้กระทำความผิดได้ แต่ไม่สามารถรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์การกระทำความผิดได้ เมื่อเสนอสำนวนการสอบสวนมายังพนักงานอัยการ พนักงานอัยการอาจจะสั่งไม่ฟ้อง หรือหากพนักงานอัยการสั่งฟ้อง เมื่อถึงชั้นพิจารณาของศาล ถ้าการนำเสนอพยานหลักฐานต่อศาลไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าผู้กระทำความผิดกระทำความผิดจริง ศาลก็ย่อมพิพากษายกฟ้องและปล่อยตัวจำเลยไป เมื่อไม่สามารถที่จะลงโทษผู้กระทำความผิดได้ ประชาชนก็ย่อมขาดความเชื่อมั่นและศรัทธาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เมื่อประชาชนขาดความเชื่อมั่นและศรัทธาก็จะทำการแก้ไขปัญหากันเอง ทำให้สังคมเกิดความวุ่นวายตามมา ซึ่งในปัจจุบัน ในแต่ละช่วงของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอาจเกิดปัญหา ดังต่อไปนี้ขึ้นได้ เช่น ปัญหาความเป็นธรรม และสิทธิของประชาชนที่ถูกจับกุมและสอบสวน ปัญหาเกี่ยวกับดุลพินิจของตำรวจในการจับกุมและในการปล่อยตัวผู้ต้องหาไปชั่วคราว ปัญหาเกี่ยวกับดุลพินิจในการสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง ปัญหาเกี่ยวกับการใช้ดุลพินิจในการลงโทษของศาล ปัญหาเกี่ยวกับการแก้ไขและควบคุมผู้ถูกคุมความประพฤติ และปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องหาในเรือนจำ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า กระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น จะเริ่มต้นขึ้นที่กระบวนการสอบสวนคดีอาญาเป็นลำดับแรก และกระบวนการสอบสวนคดีอาญา ก็มีความสำคัญต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาทั้งระบบ เนื่องจากวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ ทำการศึกษาเกี่ยวกับอำนาจสอบสวนของเจ้าหน้าที่ทหารเรือไทย จึงสมควรทำการศึกษาถึงความสำคัญของการสอบสวนคดีอาญา และในประเทศไทย เจ้าหน้าที่ทหารเรือได้เข้ามามีบทบาทในการสอบสวนคดีอาญาน้อยน้อยเพียงใด ซึ่งจะได้ทำการศึกษาในหัวข้อต่อไป

2.3 การสอบสวนกับการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า การสอบสวนคดีอาญานั้นเป็นขั้นตอนแรกในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในประเทศที่มีแนวความคิดที่ให้รัฐมีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยการสอบสวนคดีอาญา ถือเป็นหัวใจสำคัญในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทั้งนี้ เพราะรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ จะเป็นผู้ดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานทั้งปวง เพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงและเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ด้วยเหตุนี้รัฐจึงได้มอบอำนาจของรัฐในส่วนที่เกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาให้แก่พนักงานของรัฐที่แต่งตั้งขึ้นโดยกฎหมาย ให้มีอำนาจและหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญา ซึ่งในประเทศอื่นๆ ที่ยึดถือแนวความคิดนี้ ได้มอบอำนาจให้เจ้าพนักงานของรัฐแตกต่างกันดังนี้

การสอบสวนในประเทศฝรั่งเศส

การสอบสวนคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศส มีลักษณะเป็นการสอบสวนเบื้องต้น (Enquete Pre'liminaire) โดยให้อำนาจแก่พนักงานตำรวจเป็นผู้รับผิดชอบ ตามประมวลกฎหมายอาญาของฝรั่งเศส มาตรา 75 ได้บัญญัติให้นายตำรวจ (Officers de police judiciary) มีอำนาจทำการสอบสวนเบื้องต้นได้ด้วยตนเอง และตามคำสั่งของพนักงานอัยการ (Procurer de la Repulique) ให้ทำการสอบสวน⁹ พนักงานสอบสวนสามารถที่จะควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหาไว้เพื่อทำการสอบสวนได้เพียง 24 ชั่วโมงเท่านั้น ซึ่งพนักงานสอบสวนจะมีอำนาจสอบสวนอย่างเต็มที่ในกรณีการสอบสวนคดีความผิดซึ่งหน้า (Enquete de flagrant delit) โดยพนักงานสอบสวนจะต้องกระทำโดยเร่งด่วนเพื่อจับกุมตัวผู้กระทำความผิดให้ได้ในทันทีก่อนที่จะหลบหนีไป และรวบรวมพยานหลักฐาน

⁹โกเมน ภทริกริมย์, “การฟ้องคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศส”, อัยการนิเทศ เล่ม 32 ฉบับที่ 2, 165.

ร่องรอยต่างๆ ก่อนที่จะลบเลือนหรือสูญหายไป ในการสอบสวนต้องดำเนินการตรวจสถานที่เกิดเหตุตรวจค้นเคหสถานที่ต้องสงสัย ยึดเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ที่สงสัยว่าใช้ในกระทำความผิดและยึดเอกสารต่างๆ ได้ แม้ว่าเจ้าของจะไม่ยินยอมก็ตาม ตลอดจนการควบคุมตัวหากประสงค์จะควบคุมตัวต่อจาก 24 ชั่วโมง ต้องได้รับอนุญาตจากศาลหรืออัยการเป็นลายลักษณ์อักษร ประกอบทั้งสำนวนการสอบสวนพนักงานตำรวจต้องดำเนินการตามระเบียบที่กฎหมายกำหนด

การสอบสวนในประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกาใช้กฎหมายในแบบคอมมอนลอว์ (Common Law) กล่าวคือ ประเทศสหรัฐอเมริกา มีพนักงานอัยการทำหน้าที่รับผิดชอบในการรวบรวมพยานหลักฐานและจับกุมผู้กระทำความผิด และมีพนักงานตำรวจปฏิบัติหน้าที่ในการจับกุมผู้กระทำความผิดโดยอยู่ในความควบคุมดูแลของพนักงานอัยการตั้งแต่เริ่มต้นทำการจับกุม นอกจากนี้อัยการยังปฏิบัติหน้าที่ในการบริหารและสั่งการตำรวจทำการสืบสวน สอบสวน รวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดทั้งหมดจัดทำเป็นรายงานการสอบสวน ซึ่งรายงานการสอบสวนดังกล่าวจะต้องอยู่ในดุลพินิจของอัยการที่จะพิจารณาสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง จึงเป็นเหตุให้อัยการมีอำนาจอย่างกว้างขวางและเป็นอิสระทั้งนี้เนื่องจากอัยการในประเทศสหรัฐอเมริกาคือคนของประชาชน ฉะนั้น จึงต้องปฏิบัติหน้าที่และป้องกันส่วนได้เสียของประชาชนอย่างเต็มความสามารถ และไม่ฝืนมติของประชาชน

การสอบสวนในประเทศญี่ปุ่น

พนักงานอัยการมีอำนาจกว้างขวางมาก โดยเป็นผู้ดำเนินคดีอาญาทั้งหมดแทนประชาชน เอกชนฟ้องคดีอาญาโดยตนเองไม่ได้ และพนักงานอัยการญี่ปุ่นมีหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญา ซึ่งสำนวนคดีต่างๆ มาจากพนักงานตำรวจ ส่วนที่พนักงานอัยการอื่นโอนให้สำนวนที่ผู้ต้องหาเข้ามอบตัวต่อพนักงานอัยการ ส่วนที่พนักงานอัยการลงมือสอบสวนมาตั้งแต่ต้น การจับกุมและควบคุมตัวผู้ต้องหา พนักงานตำรวจมีอำนาจควบคุมตัวผู้ต้องหาได้ไม่เกิน 48 ชั่วโมง เพื่อรวบรวมพยานหลักฐานเมื่อดำเนินการเสร็จแล้วให้ส่งตัวผู้ต้องหาให้พนักงานอัยการ พนักงานอัยการมีอำนาจควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ระหว่างสอบสวนได้ไม่เกิน 24 ชั่วโมง อำนาจสอบสวนของพนักงานอัยการมีอำนาจสอบสวนด้วยตนเอง หรือจะสั่งให้พนักงานตำรวจช่วยสอบสวนแทน หรือจะทำการสอบสวนร่วมกันก็ได้ หากภายใน 24 ชั่วโมง สอบสวนไม่เสร็จ พนักงานอัยการมีอำนาจยื่นคำร้องขอศาลสั่งขังผู้ต้องหา นอกจากนั้นพนักงานอัยการของประเทศญี่ปุ่นมีอำนาจเด็ดขาดในการที่จะสั่งฟ้องและสั่งไม่ฟ้องคดีโดยไม่ต้องเสนอความเห็นของตนให้กับเจ้าหน้าที่ฝ่ายใด นอกจากนั้นยังมีอำนาจพิเศษในการที่จะพิจารณาว่าคดีมีมูลควรฟ้องแต่ไม่ฟ้อง โดยสั่งให้ระงับคดีนั้นได้ ซึ่งในกรณี

สังระงับคดีนี้ แม้ผู้เสียหายหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะร้องทุกข์ต่อคณะกรรมการชี้ขาดควรฟ้องแล้วส่งมายังอธิบดีอัยการ อธิบดีอัยการอาจสังระงับคดีนั้นก็ได้ จึงเห็นได้ว่าอำนาจของพนักงานอัยการในประเทศญี่ปุ่นมีอำนาจกว้างขวางมากในการดำเนินคดีอาญา¹⁰

จะเห็นได้ว่า ในประเทศฝรั่งเศส สหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นนั้น เจ้าพนักงานของรัฐได้เข้ามามีบทบาทในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ตั้งแต่กระบวนการสอบสวนเลขที่เดียวสำหรับประเทศไทย กฎหมายก็ได้มอบอำนาจและหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาแก่เจ้าพนักงานตำรวจและเจ้าพนักงานอื่นที่กฎหมายแต่งตั้งให้มีอำนาจและหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญา การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย ได้มีการแบ่งแยกอำนาจหน้าที่กันโดยเด็ดขาด กล่าวคือการสืบสวนสอบสวน และการจับกุมส่วนใหญ่เป็นหน้าที่ของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ การฟ้องร้องคดี และการดำเนินคดีในศาลเป็นหน้าที่ของอัยการและทนายความ การพิจารณาพิพากษาคดีเป็นหน้าที่ของศาลและการปฏิบัติตามคำพิพากษาเป็นหน้าที่ของราชทัณฑ์ และคุ้มครองความประพฤติ เนื่องจากกระบวนการสอบสวนคดีอาญาเป็นกระบวนการที่สำคัญและมีความจำเป็นในการดำเนินคดีอาญา จึงสมควรพิจารณาถึงกระบวนการสอบสวนคดีอาญาเป็นลำดับแรก

2.3.1 ความหมายและความสำคัญของการสอบสวน

เมื่อมีการกระทำผิดทางอาญาเกิดขึ้น ย่อมต้องมีการค้นหาความจริงให้ได้ว่าบุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิดทางอาญา และบุคคลใดเป็นผู้ที่ได้รับ ความเสียหายจากการกระทำผิดทางอาญาที่เกิดขึ้น เมื่อมีผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดทางอาญา ในบางครั้งความผิดทางอาญานั้น ย่อมส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวมก่อให้เกิดความหวาดกลัวขึ้นในสังคม จึงต้องเป็นหน้าที่ของรัฐในการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยให้กับสังคม ตลอดจนพยายามค้นหาความจริงและรวบรวมพยานหลักฐานทั้งปวงเพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำความผิดและนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ซึ่งในทางปฏิบัติการดังกล่าวนี้เอง ย่อมนำมาสู่อำนาจที่รัฐได้มอบให้กับบุคคลที่ทำหน้าที่แทนรัฐในการปฏิบัติ คือ เจ้าพนักงานของรัฐที่มีอำนาจในการสืบสวนและสอบสวนคดีอาญา

¹⁰พรชัย จงสุขศรี, อ้างแล้ว, หน้า 74-76.

การสืบสวน หมายความว่าถึงการแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานซึ่งพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจได้ปฏิบัติไปตามอำนาจหน้าที่เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน และเพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิด¹¹

การสืบสวนอาจมีขึ้นทั้งก่อนที่จะเกิดการกระทำผิด และภายหลังที่การกระทำผิดได้เกิดขึ้นแล้ว หากพฤติการณ์แสดงว่าความผิดอาจจะเกิดขึ้น การสืบสวนย่อมเป็นเครื่องช่วยให้เจ้าพนักงานหาทางป้องกันหรือระงับมิให้เกิดขึ้น ถ้ามีความผิดเกิดขึ้นแล้วการสืบสวนย่อมเป็นเครื่องช่วยเจ้าพนักงานในการดำเนินการสอบสวนความผิดนั้น ผู้ที่มีอำนาจสืบสวนย่อมได้แก่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ¹² ผู้สืบสวนจึงอาจเป็นทั้งเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่และชั้นผู้น้อย โดยปกติพนักงานสอบสวนเป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจอยู่แล้วในตัว¹³ พนักงานสอบสวนจึงสืบสวนได้ด้วย¹⁴

การสอบสวน หมายความว่ารวมถึงการรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาเพื่อต้องการทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อที่จะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ¹⁵

การสอบสวนมีขึ้นเมื่อเกิดความผิดอาญาแล้ว และเป็นการกระทำโดยพนักงานสอบสวนอันเกี่ยวกับ

(ก) การรวบรวมพยานหลักฐาน ซึ่งอาจเป็นพยานบุคคล พยานเอกสารหรือพยานวัตถุ และวิธีการให้ได้มาซึ่งพยานเหล่านั้น

(ข) การดำเนินการอื่น ๆ เช่น การควบคุมผู้ต้องหา การนำตัวผู้ต้องหาไปฝากขังต่อศาล การทำบันทึกในกรณีที่ผู้ต้องหาไม่ยอมให้การ เป็นต้น

¹¹ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(10)

¹²เรื่องเดียวกัน, มาตรา 17

¹³เรื่องเดียวกัน, มาตรา 18

¹⁴คณิง ภาไชย, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537), หน้า 53.

¹⁵ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(1).

การดำเนินการข้างต้นกระทำโดยวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

(1) เพื่อทราบข้อเท็จจริงแห่งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นว่า การกระทำนั้นเป็นความผิดอาญาหรือไม่ เช่น การที่ทรัพย์ของบุคคลหนึ่งหายไปนั้นเป็นเพราะเจ้าทรัพย์ทำหายเอง หรือเพราะมีคนร้ายลักเอาไป

(2) เพื่อพิสูจน์ความผิด เช่น เมื่อฟังว่าทรัพย์นั้นถูกลักไป ก็พิจารณาจากพยานหลักฐานว่าผู้ต้องหาเป็นคนร้ายรายนี้จริงหรือไม่

(3) เพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ เช่น เมื่อฟังว่านายคำเป็นคนร้ายลักทรัพย์รายนี้จริง ก็จัดการออกหมายเรียกตัวนายคำมาสอบสวนเป็นผู้ต้องหา หากนายคำหลบหนีไป ก็จัดการออกหมายจับเพื่อให้ได้ตัวมา จะได้ส่งพนักงานอัยการดำเนินการฟ้องร้องต่อศาลต่อไป¹⁶

จากความหมายของการสอบสวนดังกล่าวข้างต้น ย่อมจะเห็นได้ว่า เมื่อมีการกระทำผิดทางอาญาเกิดขึ้น ผู้ที่จะมีบทบาทสำคัญที่สุดในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ รวมทั้งรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ เพื่อพิสูจน์ให้ได้ว่าผู้กระทำความผิดย่อมจะได้แก่พนักงานสอบสวน การสอบสวนคดีอาญาจึงเป็นขั้นตอนแรกของการเริ่มต้นแห่งกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งย่อมต้องทำโดยรวดเร็วรอบคอบและรัดกุม ทั้งนี้เนื่องจากการสอบสวนคดีอาญาย่อมที่จะกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดอาญาโดยตรง การดำเนินการทั้งหลายเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาจึงต้องมีกฎหมายบัญญัติถึงตัวบุคคลที่ใช้อำนาจและรายละเอียดในการใช้อำนาจสอบสวนไว้ และจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายที่บัญญัติให้อำนาจไว้โดยเคร่งครัด เพื่อก่อให้เกิดความยุติธรรมแก่ตัวผู้ถูกกล่าวหา และมีให้มีการใช้อำนาจเกินขอบเขตที่กฎหมายได้ให้อำนาจไว้ นอกจากนี้ถ้าหากการสอบสวนกระทำไปโดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือกระทำไปโดยบกพร่องในสาระสำคัญ อาจจะทำให้การสอบสวนคดีนั้น ๆ เสียไป หรือทำให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้องคดีอาญา หรือมีคำสั่งไม่ฟ้อง หรือถ้าหากฟ้องไปและความปรากฏให้ชั้นศาล ศาลก็อาจจะพิพากษายกฟ้องได้

นอกจากการสอบสวนจะมีความสำคัญดังกล่าวข้างต้นแล้ว ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย การสอบสวนโดยชอบด้วยกฎหมายยังเป็นเงื่อนไขสำคัญในการยื่นฟ้องคดีต่อศาลอีกด้วย ทั้งนี้ เนื่องจากพนักงานอัยการไม่สามารถจะยื่นฟ้องคดีต่อศาลได้ หากยังมิได้มีการสอบสวนในคดีนั้นเสียก่อน¹⁷ ในคดีอาญาซึ่งมีพนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้อง จึงจะต้องมี

¹⁶คณิ่ง ภาไชย, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, หน้า 54.

¹⁷ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120

การสอบสวนโดยชอบด้วยกฎหมายเสมอ ส่วนในคดีอาญาที่ราษฎรเป็นโจทก์ฟ้องนั้น ไม่จำเป็นต้องมีการสอบสวนแต่ประการใด แต่จะต้องมีการไต่สวนมูลฟ้องเสียก่อน เมื่อศาลเห็นว่าคดีมีมูลจึงจะประทับรับฟ้อง แต่ในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องนั้น ย่อมต้องอาศัยการสอบสวนเป็นสำคัญ ซึ่งการสอบสวนโดยชอบด้วยกฎหมายนั้นจะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ 2 ประการ คือ

1. การสอบสวนนั้นจะต้องกระทำโดยพนักงานสอบสวน และ
2. พนักงานสอบสวนต้องทำการสอบสวนภายในเขตอำนาจอีกด้วย

เมื่อพนักงานสอบสวนทำการสอบสวน และสรุปสำนวนการสอบสวนแล้วก็จะส่งสำนวนให้กับพนักงานอัยการ¹⁸ ซึ่งพนักงานอัยการก็ไม่สามารถที่จะทำการเปลี่ยนแปลงสำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวนได้ พนักงานอัยการมีอำนาจแต่เพียงให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติม หรือส่งพยานมาให้ซักถามเท่านั้น¹⁹ หากสำนวนการสอบสวนซึ่งพนักงานสอบสวนได้จัดทำขึ้นนั้นไม่ถูกต้อง ไม่ชอบธรรม ผลการวินิจฉัยของพนักงานอัยการและศาลก็ยากที่จะออกมาอย่างถูกต้องและชอบธรรมได้

การสอบสวนของพนักงานสอบสวนที่ดีและที่ชอบนั้น ต้องเป็นการกระทำการสอบสวนโดยชอบด้วยกฎหมาย มีเมตตาธรรมและรวดเร็ว เพื่อให้สามารถจับกุมคนร้ายได้อย่างทันท่วงที และสามารถรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ เพื่อพิสูจน์ความผิดได้อย่างรัดกุม ซึ่งในเรื่องการสอบสวนที่ดีและชอบด้วยกฎหมายนั้น ศาลฎีกาได้เคยกล่าวชมเชยการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการที่ทำการสืบสวนสอบสวนได้รวดเร็ว ฉับพลันและมีพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดได้อย่างชัดเจน และรัดกุมไว้ในคำพิพากษาศาลฎีกา 2 เรื่อง คือ²⁰

คำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 6/2454 “ความปรากฏว่า การสืบสวนสอบสวนทันท่วงทีที่ฉับไว ได้หลักฐานมั่นคง จับอ้ายเหล่าร้าย มีอาชญากรรมรอดอาญาแผ่นดินไปได้ ย่อมอาศัยความภักดีของนายอำเภอปลงใจในราชการ ควรที่ได้เสนอความชอบให้ทราบได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท”

¹⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 140

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 143 (2)(ก)

²⁰ อุทัย สุภนิตย์: “พนักงานสอบสวนกับศาล” บทบัญญัติ 30 (2516) : 647-648.

คำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 54/2454 “การไต่สวนคดีอาญาเพื่อฟ้องเอาโทษผู้กระทำความผิดนั้น เจ้าหน้าที่จะต้องดำเนินการ โดยพินิจพิเคราะห์ให้มั่นคงในชั้นแรก ผู้มีหน้าที่ไต่สวนจะต้องอาศัยพินิจพิเคราะห์หลักฐานให้มั่นคงและดำเนินราชการมาให้ดีไม่ให้พลาดพลั้ง ไม่ให้สะเพร่าแต่ในชั้นแรก จึงจะไม่เสียรูปความ ถ้าวางขาดทำเหลือแก่เหตุยกมาโดยหละหลวมก็ดี โดยไม่รู้เท่าถึงการนั้นก็ดี แม้จะทูลเกล้าถวายฎีกาก็หาประโยชน์ไม่ได้เลย มีแต่แสดงถึงความดิ่งคั่นไปตามแบบกระบวนสำนวนความ ทำให้ตัวหน้อยยากลำบากไปแทบทุกกระทรวง ทบวง กรม”

ด้วยเหตุที่การสอบสวนมีความสำคัญ และมีบทบาทต่อการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาดังที่ได้กล่าวมานั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องวิเคราะห์ถึงตัวบุคคลที่ใช้อำนาจในการสอบสวนและอำนาจในการสอบสวนตามที่กฎหมายได้ให้อำนาจไว้ต่อไป

2.3.2 บุคคลที่มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา

หากจะพิจารณาความหมายของคำว่า “พนักงานสอบสวน” แล้วตามมาตรา 2(6) พนักงานสอบสวน หมายความว่า เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวนตามความหมายดังกล่าวอาจจะกล่าวได้ว่า บุคคลที่มีอำนาจสอบสวนคดีอาญานั้นก็คือ พนักงานสอบสวนนั่นเองซึ่งอาจจะแบ่งพนักงานสอบสวนตามกฎหมายออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

2.3.2.1 พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งถือเป็นกฎหมายหลักที่ใช้ในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น ได้บัญญัติถึงบุคคลซึ่งมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาไว้ ดังนี้

ก. ในกรุงเทพมหานคร ได้แก่ บุคคลดังที่ระบุไว้ในมาตรา 18 วรรคสอง คือ ข้าราชการตำรวจมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป หรือเทียบเท่า

ข. ในจังหวัดอื่น ได้แก่ บุคคลดังที่ระบุไว้ในมาตรา 18 วรรคแรก คือ

- (1) พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่
- (2) ปลัดอำเภอ
- (3) นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไปหรือเทียบเท่า

ค. คดีความผิดซึ่งทำขึ้นนอกราชอาณาจักร (เช่น ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 7,8,9) ได้แก่ บุคคลดังที่ระบุไว้ในมาตรา 20 คือ

- (1) อธิบดีกรมอัยการ (อัยการสูงสุด) หรือผู้รักษาการแทน

- (2) พนักงานสอบสวนที่ได้รับมอบหมายหน้าที่จากอธิบดีกรมอัยการ หรือผู้รักษาการแทน
- (3) พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ผู้ต้องหาถูกจับอยู่ในอำนาจ
- (4) พนักงานสอบสวนซึ่งรัฐบาลประเทศอื่น หรือบุคคลผู้ได้รับความเสียหายได้ฟ้องร้องให้ทำโทษผู้ต้องหา

ในกรณีที่ (3) และ (4) อำนาจสอบสวนเกิดขึ้นเฉพาะในกรณีจำเป็นในระหว่างรอคำสั่งจากอธิบดีกรมอัยการเท่านั้น²¹

จะเห็นได้ว่า บุคคลที่กฎหมายให้มีอำนาจสอบสวน ยกเว้นในกรณีความผิดซึ่งทำขึ้นนอกราชอาณาจักรย่อมจะได้แก่ เจ้าพนักงานตำรวจ สำหรับพนักงานสอบสวนในจังหวัดอื่นตามข. นั้นจะเห็นว่ามีทั้งฝ่ายปกครองและตำรวจ และในทางปฏิบัติกระทรวงมหาดไทยมักจะกำหนดให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจแต่ฝ่ายเดียวเป็นพนักงานสอบสวน ในปัจจุบันได้มีการบังคับใช้ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ที่ 1/2506 ซึ่งให้อำนาจในการสอบสวนจากพนักงานฝ่ายปกครองไปอยู่แก่ตำรวจแต่ฝ่ายเดียวแล้ว และได้มีข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ที่ 1/2509 ลงวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2509 ยกเลิกข้อบังคับดังกล่าว แต่ก็ยังคงสาระสำคัญอย่างเดิม²² จึงอาจจะกล่าวได้ว่าในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นในจังหวัดกรุงเทพมหานครหรือจังหวัดอื่นๆ อำนาจสอบสวนคดีอาญาเป็นของเจ้าพนักงานตำรวจซึ่งพนักงานสอบสวนทั้งสิ้น

2.3.2.2 เจ้าพนักงานที่กฎหมายแต่งตั้งให้มีอำนาจสอบสวน

นอกจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งเป็นกฎหมายหลักในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาแล้ว ยังมีกฎหมายอีกหลายฉบับที่ได้มีการแต่งตั้งและมอบอำนาจสอบสวนให้กับพนักงานของรัฐประเภทต่างๆ ให้มีอำนาจและหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาด้วยยกตัวอย่างเช่น เจ้าพนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.) ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ.2519 ซึ่งได้มอบอำนาจให้ทำการสอบสวน ผู้ต้องหาในคดีความผิดตามกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติด²³ เมื่อกฎหมายได้มอบอำนาจให้ทำการสอบสวนก็เท่ากับว่าเจ้าพนักงานตามพระราชบัญญัตินี้ เป็นพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วยหรือในกรณีของเจ้าหน้าที่ทหารเรือตามพระราชบัญญัติให้อำนาจทหารเรือ

²¹ คณิ่ง ภาไชย, อ้างแล้ว, หน้า 29.

²² เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

²³ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2519 มาตรา 14 (4)

ปราบปรามการกระทำบางอย่างทางทะเล พ.ศ.2490 ก็ได้มอบอำนาจให้เจ้าหน้าที่ทหารเรือให้ทำการสอบสวนได้ โดยถือว่าเป็นเจ้าพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเลขที่เดียว²⁴

จะเห็นได้ว่า การเป็นพนักงานสอบสวนนั้น นอกจากจะได้แก่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจแล้ว ยังหมายความรวมถึงบุคคลที่เป็นเจ้าพนักงานและมีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวนอีกด้วย ซึ่งขึ้นอยู่กับกฎหมายแต่ละฉบับที่ได้มอบอำนาจและให้ทำหน้าที่ในการทำการสอบสวนหรือไม่หากไม่มีกฎหมายให้อำนาจและหน้าที่ไว้ การดำเนินการต่างๆ ก็ไม่ถือว่าเป็นการกระทำในฐานะของพนักงานสอบสวนแต่อย่างใด

การที่กฎหมายได้ให้อำนาจและหน้าที่ให้บุคคลในตำแหน่งใดมีอำนาจ และหน้าที่ในการทำการสอบสวนแล้ว ก็จะต้องถือว่าบุคคลนั้นเป็นพนักงานสอบสวน ก็ต้องถือว่าเป็นเจ้าพนักงานในการยุติธรรมด้วย ดังนั้น ในการปฏิบัติหน้าที่นอกจากจะมีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวนแล้ว ยังต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความระมัดระวังและรอบคอบ หากกระทำการใดโดยปราศจากอำนาจหรือไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายโดยมิชอบ ก็ย่อมจะต้องมีความผิดทางอาญาเกี่ยวกับความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือความผิดต่อเจ้าพนักงานในการยุติธรรมแล้วแต่กรณี ซึ่งเจ้าพนักงานที่ได้รับมอบอำนาจให้เป็นพนักงานสอบสวนจะต้องพึงระลึกถึงอยู่เสมอในการปฏิบัติหน้าที่

จากการที่กฎหมายได้มอบอำนาจและหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาให้แก่เจ้าหน้าที่ทหารเรือนี้เอง เจ้าหน้าที่ทหารเรือจึงเข้ามามีบทบาทในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาด้วย ซึ่งกฎหมายหลายฉบับได้มอบอำนาจและหน้าที่แก่เจ้าหน้าที่ทหารเรือแตกต่างกัน โดยรายละเอียดจะกล่าวไว้ในบทที่ 3 ต่อไป ก่อนที่จะทำการศึกษาถึงอำนาจและหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ทหารเรือตามกฎหมายแต่ละฉบับนั้น สมควรที่จะศึกษาถึงอำนาจสอบสวนคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเสียก่อนว่า อำนาจสอบสวนคดีอาญานั้น มีขอบเขตน้อยเพียงใด ทั้งนี้ เพราะหากกฎหมายได้มอบอำนาจและหน้าที่ให้แก่เจ้าพนักงานอื่นให้เป็นพนักงานสอบสวน นอกจากพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจแล้ว เจ้าพนักงานเหล่านั้นก็ย่อมมีอำนาจในการสอบสวนคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย

²⁴พระราชบัญญัติให้อำนาจทหารเรือปราบปรามการกระทำผิดบางอย่างทางทะเล พ.ศ.

2.3.3 อำนาจสอบสวนคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

เมื่อมีการกระทำผิดทางอาญาเกิดขึ้น ตามมาตรา 28 ผู้ที่มีอำนาจในการฟ้องคดีอาญาต่อศาล ได้แก่ พนักงานอัยการและผู้เสียหาย ในกรณีที่ผู้เสียหายจะทำการฟ้องคดีเองจะต้องมีการไต่สวนมูลฟ้องโดยศาลเสียก่อน ตามมาตรา 162 ในกรณีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้อง ก็ไม่ต้องมีการไต่สวนมูลฟ้อง แต่ในมาตรา 120 ได้บัญญัติห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีใดต่อศาลโดยมิได้มีการสอบสวนคดีนั้นก่อน คำว่า มิได้มีการสอบสวนนั้น ย่อมหมายถึงว่า คดีนั้นมิได้มีการสอบสวน และยังหมายถึงคดีนั้นสอบสวนโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายด้วย

การสอบสวนจะชอบด้วยกฎหมายก็ต่อเมื่อ

1. การสอบสวนนั้นได้กระทำโดยเจ้าพนักงาน ซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจหน้าที่ทำการสอบสวนหรือกล่าวได้ว่าเจ้าพนักงานผู้สอบสวนจะต้องเป็นพนักงานสอบสวนตามมาตรา 2(6)
2. พนักงานสอบสวนจะต้องมีเขตอำนาจที่จะสอบสวนคดีนั้นได้ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 18-21
3. การสอบสวนได้ดำเนินการโดยถูกต้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา²⁵

การที่พนักงานสอบสวนจะเข้าทำการสอบสวนคดีอาญาเรื่องใดเรื่องหนึ่งนั้น ก็โดยเหตุของการกระทำผิดทางอาญาปรากฏขึ้นแก่พนักงานสอบสวน ซึ่งอาจปรากฏขึ้นหลายทาง เช่น มีการร้องทุกข์ มีการกล่าวโทษหรือมีการมอบตัวต่อพนักงานสอบสวน แต่อย่างไรก็ตาม พนักงานสอบสวนจะไม่เข้าทำการสอบสวนก็ได้ หากปรากฏว่าเป็นความผิดส่วนตัว แต่ผู้เสียหายไม่ยอมร้องทุกข์หรือในกรณีที่ผู้เสียหายฟ้องคดีเสียเอง หรือในกรณีที่มีหนังสือกล่าวโทษเป็นบัตรสนเท่ห์หรือบุคคลที่กล่าวโทษด้วยวาจาไม่ยอมบอกว่าเขาคือใคร หรือไม่ยอมลงลายมือชื่อในคำกล่าวโทษหรือบันทึกคำกล่าวโทษในกรณีเช่นนี้ พนักงานสอบสวนก็ไม่จำเป็นต้องเข้าไปทำการสอบสวนแต่อย่างใด

เมื่อมีเหตุที่พนักงานสอบสวนจะเข้าทำการสอบสวนแล้ว พนักงานสอบสวนจะต้องเริ่มการสอบสวนโดยมิชักช้า จะทำการในทีใด เวลาใด แล้วแต่จะเห็นสมควร โดยผู้ต้องหาไม่จำเป็นต้องอยู่ด้วยตามมาตรา 130 ทั้งนี้ เนื่องจากความประสงค์ของกฎหมาย 2 ประการ คือ

²⁵ คณิ่ง ภาไชย, อ้างแล้ว, หน้า 189.

1. การเริ่มคดีโดยเร็วย่อมมีการที่จะทราบข้อความจริงของคดีได้มาก เพราะพยานยังมีความทรงจำดี ผู้กระทำผิดอาจจะยังไม่ถึงเวลาที่จะหาทางแก้ตัว หรือใช้อิทธิพลข่มขู่ หรือจ้างวานใช้ให้พยานให้การเป็นประโยชน์แก่ตน ร่องรอยแห่งการกระทำผิดอาจจะยังปรากฏอยู่ สถานที่เกิดเหตุ จะยังเปลี่ยนแปลงไปไม่มาก พยานหลักฐานที่พนักงานสอบสวนรวบรวมได้โดยฉับพลัน ย่อมมีน้ำหนักน่าเชื่อถือในการพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาได้เป็นอย่างดี

2. การเริ่มคดีโดยไม่ชักช้าย่อมทำให้เจ้าพนักงานทราบผลคดีได้เร็วว่า ผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำผิดจริงหรือไม่ ถ้าพยานหลักฐานแสดงว่าไม่ใช่ผู้กระทำผิด ผู้ต้องหาซึ่งหากถูกควบคุมหรือขังอยู่ก็จะได้รับการปลดปล่อยเร็วขึ้น อันเป็นการคุ้มครองเสรีภาพของผู้ต้องหาได้อีกทางหนึ่ง²⁶

จากความหมายของการสอบสวนซึ่งหมายความถึง การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลาย ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อที่จะเอาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าพนักงานสอบสวนมีหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐานและดำเนินการต่าง ๆ เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อที่จะเอาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ จากหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ กฎหมายจึงได้ให้อำนาจพนักงานสอบสวนในการรวบรวมพยานหลักฐาน โดยอาจจะแยกพิจารณาได้ดังนี้

2.3.3.1 อำนาจหน้าที่โดยทั่วไป

พนักงานสอบสวนย่อมมีอำนาจหน้าที่โดยทั่วไปในการรวบรวมหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ การรวบรวมหลักฐานมีความหมายรวมถึงปากคำผู้เสียหาย และพยานบุคคล สอบสวนจากปากคำผู้ต้องหา การทำหลักฐานทางเอกสาร เช่น ทำแผนที่เกิดเหตุ บันทึกการชี้ตัวผู้ต้องหา ประวัติอาชญากรรม รวบรวมสิ่งของอันเป็นของกลางในคดี การสอบสวนเป็นการค้นหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำของผู้ต้องหาและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้ต้องหา

พยานหลักฐานที่ต้องรวบรวมนั้น อาจกล่าวได้ว่ามีอยู่ 3 ชนิดคือ²⁷

1. พยานหลักฐานที่เป็นผลร้ายแก่ผู้ต้องหาหรือพยานหลักฐานที่ยันผู้ต้องหา
2. พยานหลักฐานที่เป็นผลดีแก่ผู้ต้องหาหรือเป็นประโยชน์กับผู้ต้องหา
3. พยานหลักฐานที่เกี่ยวกับเหตุบรรเทาโทษผู้ต้องหา

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 189.

²⁷ คณิต ฅ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, อ่างแล้ว, หน้า 220.

พนักงานสอบสวนจะรวบรวมพยานหลักฐานที่ยืนยันผู้ต้องหาอย่างเดียวนั้นไม่ได้ แต่ต้องรวบรวมพยานหลักฐานที่เป็นผลดีแก่ผู้ต้องหาด้วย เพราะในคดีอาญานั้นต้องตัดสินกันด้วยความจริงและการที่วินิจฉัยว่าสิ่งใดจริงหรือไม่อย่างไร ต้องพิจารณาโดยฟังความทุกฝ่าย มิใช่ฝ่ายเดียว

การรวบรวมพยานหลักฐานดังกล่าวอาจกระทำโดยพนักงานสอบสวนคนเดียว หรือหลายคน ในท้องที่หนึ่งหรือหลายท้องที่ ซึ่งมีเขตอำนาจเหนือคดีนั้น หรือโดยพนักงานสอบสวนท้องที่อื่นที่รับประเด็นมา หรือโดยเจ้าพนักงานผู้อยู่ได้บังคับบัญชาของพนักงานสอบสวน การรวบรวมพยานหลักฐาน โดยเจ้าพนักงานดังกล่าวถือเป็นการสอบสวนทั้งสิ้น

2.3.3.2 อำนาจหน้าที่โดยเฉพาะ

เพื่อประโยชน์ในการรวบรวมพยานหลักฐานในข้อ 2.3.3.1 กฎหมายให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจกระทำการโดยเฉพาะในเรื่อง ดังต่อไปนี้

1. อำนาจในการตรวจค้นตัวผู้เสียหายเมื่อผู้นั้นยินยอม หรือตรวจตัวผู้ต้องหา หรือตรวจสิ่งของ หรือที่ทางอันสามารถอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ ให้รวมทั้งทำภาพถ่ายแผนที่ หรือภาพวาดจำลอง หรือพิมพ์ลายนิ้วมือ ลายมือหรือลายเท้า กับให้บันทึกรายละเอียดทั้งหลาย ซึ่งน่าจะกระทำให้คดีแจ่มกระจ่างขึ้น

อำนาจในการตรวจค้นตัวผู้เสียหายนี้ เป็นอำนาจตามมาตรา 131(1) เพื่อทราบ บาดแผลหรือร่องรอยที่ถูกประทุษร้ายหรือเพื่อแสดงความบริสุทธิ์ของผู้เสียหายเอง แต่พนักงานสอบสวนจะกระทำการดังกล่าวได้ก็ต่อเมื่อผู้เสียหายให้ความยินยอมแล้ว ส่วนการตรวจตัวผู้ต้องหา นั้นเจ้าพนักงานมีอำนาจทำได้ โดยไม่ต้องรับความยินยอมของผู้ต้องหา

2. อำนาจในการค้นเพื่อพบสิ่งของซึ่งมีไว้เป็นความผิด หรือได้มาโดยการกระทำผิด หรือได้ใช้ หรือสงสัยว่าได้ใช้ในการกระทำผิด หรือซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ แต่ต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยการค้น

ในปัจจุบันอำนาจในการค้นในที่รโหฐานนั้น พนักงานสอบสวนจะต้องขออนุญาตค้นจากศาล จึงจะทำการเข้าตรวจค้นในที่รโหฐานได้ ตามรัฐธรรมนูญมาตรา 238 หรือมีกรณีที่ยกเว้นไม่ต้องมีหมายค้นได้ ซึ่งได้แก่ ข้อยกเว้นตามมาตรา 92 กล่าวคือ

- 1) เมื่อมีเสียงร้องให้ช่วยจากข้างในที่รโหฐาน
- 2) เมื่อปรากฏความผิดซึ่งหน้ากำลังกระทำลงในที่รโหฐาน
- 3) เมื่อบุคคลที่ได้กระทำผิดซึ่งหน้าขณะที่ถูกไล่จับหนีเข้าไป หรือมีเหตุอัน

แน่นแฟ้นควรสงสัยว่าได้เข้าไปซุกซ่อนตัวอยู่ในที่รโหฐานนั้น

4) เมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่าสิ่งของที่ได้มาโดยการกระทำผิดได้ซ่อนหรืออยู่ในนั้น ประกอบทั้งต้องมีเหตุอันควรเชื่อว่าเนื่องจากการเน้นซ้ำว่าจะเอาหมายค้นมาได้สิ่งของนั้นจะถูกโยกย้ายเสียก่อน

5) เมื่อที่รโหฐานนั้นผู้จะต้องถูกจับเป็นเจ้าบ้านและการจับนั้นมีหมายจับหรือจับตามมาตรา 78

ส่วนอำนาจในการตรวจค้นตัวบุคคลนั้น พนักงานสอบสวนในฐานะพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ย่อมมีอำนาจในการตรวจค้นตัวบุคคลได้ในกรณีดังต่อไปนี้ (มาตรา 93)

1) เมื่อมีเหตุอันควรสงสัยว่าบุคคลนั้นมีสิ่งของในความครอบครอง เพื่อจะใช้ในการกระทำความผิด

2) เมื่อมีเหตุอันควรสงสัยว่าบุคคลนั้นมีสิ่งของ ซึ่งได้มาโดยการกระทำความผิด

3) เมื่อมีเหตุอันควรสงสัยว่าบุคคลนั้นมีสิ่งของในครอบครอง ซึ่งมีไว้เป็นความผิด

3. อำนาจในการออกหมายเรียกบุคคลซึ่งครอบครองสิ่งของ ซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ แต่บุคคลที่ถูกหมายเรียกไม่จำเป็นต้องมาเอง เมื่อจัดสิ่งของมาตามหมายแล้ว ให้ถือเสมือนว่าได้ปฏิบัติตามหมาย

4. อำนาจในการยึดไว้ซึ่งสิ่งของที่ค้นพบ หรือส่งมาตามข้อ 2 และ 3

2.3.3.3 อำนาจในการสอบสวนผู้เสียหายและพยาน

นอกจากพนักงานสอบสวนจะมีอำนาจหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐานจำพวกพยานเอกสารและพยานวัตถุตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว หัวใจสำคัญในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน คือ การรวบรวมพยานบุคคลซึ่งเห็นเหตุการณ์ หรือเป็นพยานแวดล้อมโดยที่พยานบุคคลนี้เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในคดีอาญาเป็นอย่างมาก พยานบุคคลที่จะเข้ามาเกี่ยวข้องกับคดีอาญา ในส่วนแรกนี้จะขอกล่าวถึงผู้เสียหายและพยานซึ่งกฎหมายได้ให้อำนาจในการสอบสวนรวบรวมพยานบุคคลไว้ใน มาตรา 133

มาตรา 133 “พนักงานสอบสวนมีอำนาจออกหมายเรียกผู้เสียหาย หรือบุคคลใด ซึ่งมีเหตุอันควรเชื่อว่าถ้อยคำของเขาอาจเป็นประโยชน์แก่คดี ให้มาตามเวลาและสถานที่ในหมายแล้วให้ถามปากคำบุคคลนั้นไว้

การถามปากคำนั้น พนักงานสอบสวนจะให้ผู้ให้ถ้อยคำสาบานหรือปฏิญาณตัวเสียก่อนก็ได้และต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ว่าด้วยพยานบุคคล

ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนดักเตือน พுகให้ท้อใจ หรือใช้กลอุบายเพื่อป้องกันมิให้บุคคลใดให้ถ้อยคำ ซึ่งอยากจะทำให้ด้วยความเต็มใจ”

จากบทบัญญัติดังกล่าว บุคคลที่พนักงานสอบสวนมีอำนาจออกหมายเรียกมาถามปากคำตามมาตรา 133 จึงได้แก่

- 1) ผู้เสียหายซึ่งรวมทั้งผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหาย ตามมาตรา 4,5 และ 6 ด้วย
- 2) บุคคลใดซึ่งมีเหตุอันควรเชื่อว่าถ้อยคำของเขาอาจจะเป็นประโยชน์แก่คดีซึ่งได้แก่ พยาน²⁸

การออกหมายเรียกบุคคลดังกล่าวไม่จำเป็นต้องให้มา ณ ที่ทำการของพนักงานสอบสวนจะเรียกให้มาในเวลาใด สถานที่ใดก็ได้หรือในกรณีที่พนักงานสอบสวนไปยังสถานที่เกิดเหตุเอง หากเห็นว่าถ้อยคำของบุคคลใดเป็นประโยชน์พนักงานสอบสวนย่อมมีอำนาจที่จะเรียกบุคคลนั้นมาให้ถ้อยคำได้โดยไม่ต้องออกหมายเรียก (มาตรา 52 วรรคสอง)

เมื่อบุคคลตามหมายมาให้ปากคำต่อพนักงานสอบสวนแล้ว พนักงานสอบสวนจะจัดให้มีการสาบานตนหรือปฏิญาณตนเสียก่อนก็ได้ หากไม่มีการสาบานหรือปฏิญาณตนก็ไม่ทำให้การสอบสวนนั้นเสียไป แต่หากบุคคลใดพนักงานสอบสวนสั่งให้สาบานหรือปฏิญาณตนแล้วขัดขืน ต้องมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 169

ในการถามปากค่านั้นกฎหมายห้ามมิให้ดักเตือน พุกให้ท้อใจหรือใช้กลอุบายอื่นเพื่อป้องกันมิให้บุคคลใดให้ถ้อยคำซึ่งอยากจะทำให้ด้วยความเต็มใจ ทั้งนี้เพื่อให้การสอบสวนนั้นจักต้องกระทำด้วยความบริสุทธิ์ เนื่องจากการถามปากค่านั้น จะต้องเป็นการกระทำเพื่อค้นหาความจริงที่เกิดขึ้น หากกระทำไปโดยไม่บริสุทธิ์แล้ว ข้อเท็จจริงย่อมคลาดเคลื่อนได้อันอาจนำไปสู่ผล

²⁸ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ลักษณะ 5 บทที่ 1 ข้อ 104 ห้ามมิให้ออกหมายเรียกบุคคลต่อไปนี้เป็นพยาน โดยเด็ดขาด

1. สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินี พระยูพราช หรือผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน
2. พระภิกษุ และสามเณรในพระพุทธศาสนา
3. พระราชาธิบดี ประมุขแห่งรัฐนานาชาติ หรือบุคคลในตำแหน่งทางทูตานุทูต

ร้ายต่อผู้ต้องถูกกล่าวหาได้ และนอกจากจะค้นหาความจริงแท้ของข้อเท็จจริงแล้ว ยังแสดงถึงสิทธิของพยานที่สำคัญประการหนึ่งที่พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ต้องดูแล²⁹

การสอบสวนปากคำผู้เสียหายและพยานตามมาตรา 133 พนักงานสอบสวนจะต้องบันทึกไว้ ตามมาตรา 11 และถ้าผู้ให้ถ้อยคำไม่สามารถลงลายมือชื่อหรือ ไม่ยอมลงลายมือชื่อในบันทึกนั้น เมื่อพนักงานสอบสวนบันทึกหรือรายงานเหตุนั้นได้แล้ว การสอบสวนปากคำบุคคลดังกล่าวก็เป็นการสอบสวนที่ชอบ

ในทางปฏิบัติพนักงานสอบสวนปากคำผู้เสียหายและพยาน โดยใช้วิธีตั้งคำถามให้ตอบแล้วบันทึกคำถามและการบันทึกคำให้การให้เริ่มตั้งแต่คำถามแรกจนถึงคำถามสุดท้าย พนักงานสอบสวนต้องห้ามมิให้ใช้วิธีสอบปากคำ แล้วบันทึกเรียบเรียงขึ้นเองในลักษณะของการบรรยายข้อเท็จจริง³⁰

2.3.3.4 อำนาจในการสอบสวนผู้ต้องหา

มาตรา 134 “เมื่อผู้ต้องหาถูกเรียก หรือส่งตัวมา หรือเข้าหาพนักงานสอบสวนเอง หรือปรากฏว่าผู้ใดซึ่งมาอยู่ต่อหน้าเจ้าพนักงานเป็นผู้ต้องหา ให้ถามชื่อตัว นามสกุล ชาติ บังคับ บิดา มารดา อายุ อาชีพ ที่อยู่ ที่เกิดและแจ้งข้อหาให้ทราบ และต้องบอกให้ทราบก่อนว่าถ้อยคำที่ผู้ต้องหากล่าวานั้น อาจใช้เป็นพยานหลักฐานยืนยันเขาในการพิจารณาได้ เมื่อผู้ต้องหาเต็มใจให้การอย่างใด ก็ให้จดคำให้การไว้ ถ้าผู้ต้องหาไม่เต็มใจให้การเลย ก็ให้บันทึกไว้”

การสอบสวนผู้ต้องหาที่มีความจำเป็นในการดำเนินคดีโดยพนักงานสอบสวน เนื่องจากการสอบสวนเป็นเงื่อนไขในการฟ้องตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่า หากไม่ได้มีการสอบสวนผู้ต้องหาโดยชอบด้วยกฎหมายแล้ว พนักงานอัยการย่อมไม่มีอำนาจฟ้องผู้กระทำความผิดได้ และนอกจากนี้ การสอบสวนผู้ต้องหายังมีความจำเป็นในด้านของพยานหลักฐานอีกด้วย ทั้งนี้ เนื่องจากหากผู้ต้องหาเต็มใจให้การคำให้การย่อมเป็นประโยชน์แก่การสอบสวน ไม่ว่าจะให้การรับสารภาพหรือให้การภาคเสธ นอกจากนี้หากพนักงานสอบสวนได้ทำการสอบสวนโดยมิได้ฝ่าฝืนมาตรา 135 คำให้การ

²⁹ คณิศ ฅ นคร , กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, อ่างแล้ว, หน้า 221.

³⁰ ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา พ.ศ. 2523 ข้อ 7.

ของผู้ต้องหาดังกล่าวย่อมเป็นพยานหลักฐานที่รับฟังได้และอาจใช้ยืนยันผู้ต้องหาในชั้นพิจารณาของศาลได้อีกด้วย

บุคคลที่จะถูกสอบสวนในฐานะผู้ต้องหานั้น ตามมาตรา 134 ย่อมจะได้แก่ บุคคลผู้ตกเป็นผู้ต้องหาก่อนปรากฏตัวต่อพนักงานสอบสวนคือ บุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดก่อนมาอยู่ต่อหน้าพนักงานสอบสวน และบุคคลที่พนักงานสอบสวนได้เรียกมา หรือถูกส่งตัวมา หรือในกรณีที่เข้าหาพนักงานสอบสวนด้วยความสมัครใจโดยที่ไม่มีได้ถูกเรียกมา หรือถูกจับส่งและในอีกกรณีหนึ่งคือ บุคคลที่ตกเป็นผู้ต้องหาเมื่ออยู่ต่อหน้าพนักงานสอบสวน เช่น ในความผิดฐานแจ้งความเท็จต่อเจ้าพนักงาน

เมื่อเริ่มทำการสอบสวน พนักงานสอบสวนจะต้องถามชื่อตัว นามสกุล ชาติ บังคับ บิดา มารดา อายุ อาชีพ ที่อยู่ และที่เกิดของผู้ต้องหา เพื่อให้ได้ทราบประวัติและป้องกันการสอบสวนผิดตัวและประโยชน์ในการที่จะทราบข้อเท็จจริง โทษ หรือความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติของผู้ต้องหาด้วย เมื่อสอบถามประวัติแล้ว พนักงานสอบสวนก็จะแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ต้องหาทราบ เพื่อให้ผู้ต้องหาทราบว่าตนถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดในเรื่องใด ผู้ต้องหาจะได้อำนาจการตอบโต้ หรือตอบรับข้อกล่าวหาได้ การแจ้งข้อหาต้องแจ้งเฉพาะที่ผู้ต้องหาได้กระทำความผิดเท่านั้น จะแจ้งโดยเพิ่มข้อหาที่มีโทษหนักเกินกว่าโทษสำหรับการกระทำของผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้³¹

เมื่อพนักงานสอบสวนได้ทำการแจ้งข้อกล่าวหาแก่ผู้ต้องหาแล้ว พนักงานสอบสวนจะทำการสอบถามคำให้การของผู้ต้องหาว่าผู้ต้องหาจะให้การอย่างไร แต่ก่อนที่จะถามคำให้การของผู้ต้องหา พนักงานสอบสวนจะต้องเตือน หรือบอกให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่าถ้อยคำที่ผู้ต้องหากล่าวานั้น อาจใช้เป็นพยานหลักฐานยืนยันผู้ต้องหาในการพิจารณาได้ การละเว้นไม่กล่าวเตือนเช่นนั้น จะทำให้คำให้การชั้นสอบสวนของผู้ต้องหาเป็นพยานหลักฐานที่รับฟังไม่ได้ และถ้ามีการสอบถามปากคำเพิ่มเติมพนักงานสอบสวนก็ต้องแจ้งให้ทราบทุกครั้ง

เมื่อได้แจ้งข้อหาและได้กล่าวเตือนผู้ต้องหาแล้ว หากผู้ต้องหาเต็มใจให้การอย่างไร พนักงานสอบสวนต้องจดบันทึกไว้ ซึ่งแนวทางปฏิบัติในเรื่องนี้ พนักงานจะต้องใช้วิธีตั้งคำถามให้ตอบแล้วบันทึกคำถาม และคำให้การตอบคำถาม ให้บันทึกตั้งแต่คำถามแรกจนถึงคำถามสุดท้าย

³¹ ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา พ.ศ. 2523 ข้อ 6.

ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนถามปากคำผู้ต้องหา และเรียบเรียงขึ้นเองในลักษณะบรรยายข้อเท็จจริง ทั้งนี้เพื่อให้ปรากฏข้อเท็จจริงเป็นลำดับ³²

ถ้าผู้ต้องหาไม่เต็มใจให้การ ก็ให้พนักงานสอบสวนบันทึกไว้ ซึ่งแสดงว่าเป็นสิทธิของผู้ต้องหาที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ และเมื่อเขาไม่เต็มใจให้การ พนักงานสอบสวนก็จะบังคับให้เขาให้การไม่ได้ ถ้าผู้ต้องหาไม่เต็มใจให้การเลยก็ให้บันทึกไว้อันแสดงให้เห็นว่าผู้ต้องหาในฐานะผู้ร่วมในคดีนั้น มีสิทธิทั้งในทางกระทำและในทางอยู่เฉย³³ สิทธิดังกล่าวไม่จำกัดแต่เฉพาะบุคคลที่ตกเป็นผู้ต้องหาของพนักงานสอบสวน โดยชัดแจ้งแล้วเท่านั้น แต่หมายความรวมถึงการสอบปากคำบุคคลในลักษณะที่จะเอาผิดแก่บุคคลนั้นด้วย³⁴

มาตรา 135 “ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนทำหรือจัดให้ทำการใดๆ ซึ่งเป็นการ ล่อลวงหรือขู่เข็ญ หรือให้สัญญากับผู้ต้องหาเพื่อจงใจให้เขาให้การอย่างไรๆ ในเรื่องที่ต้องการนั้น”

ผู้ต้องหาหรือผู้ถูกกล่าวหาในปัจจุบันไม่เป็นวัตถุแห่งการชักพอกอีกต่อไปแล้ว แต่หากเป็น “ประธานในคดี” กล่าวคือ มีสิทธิที่จะกระทำการใด ๆ ในคดีทั้งในทางกระทำและทาง อยู่เฉย³⁵ ในทางกฎหมายจึงบังคับว่าพนักงานสอบสวนจะทำ หรือจัดให้ทำการใดๆ ซึ่งเป็นการ ล่อลวง หรือขู่เข็ญหรือให้สัญญากับผู้ต้องหาเพื่อจงใจให้เขาให้การอย่างไรๆ ในเรื่องที่เขาต้องหา ไม่ได้ หมายความว่า จะใช้วิธีสอบสวนที่กระทบถึงความอิสระในการตัดสินใจของผู้ต้องหาไม่ได้³⁶

คำให้การของผู้ต้องหาที่เกิดขึ้นโดยการล่อลวง ขู่เข็ญ หรือการให้สัญญา แม้จะไม่ กระทบถึงความสมบูรณ์ทางวิธีพิจารณาคดี ยังถือว่ามีการสอบสวนผู้ต้องหาแล้ว แต่จะกระทบถึง พยานหลักฐานคือ จะนำคำให้การไปใช้ยืนยันจำเลยในชั้นพิจารณาไม่ได้ กฎหมายนั้นถือเอาความ สมัยครใจและความบริสุทธิ์ใจของผู้ให้ถ้อยคำเป็นหลัก แม้จะไม่ปรากฏว่ามีแรงจูงใจโดยชัดแจ้ง

³² ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา พ.ศ. 2523 ข้อ 7.

³³ คณิต ฅ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, หน้า 222.

³⁴ คณิง ภาไชย, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, หน้า 218.

³⁵ คณิต ฅ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, หน้า 49.

³⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 221

แต่ถ้าเห็นได้ว่าผู้ต้องหาไม่ได้รับการด้วยความบริสุทธิ์ใจแล้ว คำให้การของผู้ต้องหาที่รับฟังไม่ได้เช่นกัน

2.3.3.5 อำนาจอย่างอื่นของพนักงานสอบสวน

เพื่อประโยชน์ในการทำหน้าที่รวบรวมพยานหลักฐานทั้งปวงของพนักงานสอบสวนนอกจากพนักงานสอบสวนจะมีอำนาจตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น พนักงานสอบสวนซึ่งได้แก่ข้าราชการตำรวจ ซึ่งมีชั้นยศตั้งแต่นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป นอกจากเป็นพนักงานสอบสวนแล้วยังถือเป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการสืบสวนคดีอาญาได้อีกด้วย³⁷ นอกจากนี้กฎหมายยังได้ให้อำนาจแก่พนักงานสอบสวนไว้อีกหลายประการคือ

1. อำนาจเกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิด

มาตรา 136 “พนักงานสอบสวนจะจับและควบคุม หรือจัดการให้จับ หรือควบคุมผู้ต้องหาหรือบุคคลใด ซึ่งในระหว่างสอบสวนปรากฏว่าเป็นผู้กระทำความผิด หรือจะปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกันเลย หรือมีประกันและหลักประกันด้วย หรือปล่อยไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ในเรื่องนั้น ๆ ก็ได้”

บทบัญญัติในมาตรานี้ได้ให้อำนาจแก่พนักงานสอบสวนในอันที่จะจัดการแก่ตัวบุคคลผู้กระทำความผิดในระหว่างการสอบสวนได้ เพราะการจัดการดังกล่าวเป็นสิ่งจำเป็นในการดำเนินคดีเพื่อฟ้องร้องผู้กระทำความผิดต่อศาล แต่อย่างไรก็ดีอำนาจที่กฎหมายมอบให้กับพนักงานสอบสวนในการดำเนินการเกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิดนั้น พนักงานสอบสวนจะใช้อำนาจตามอำเภอใจตนเองไม่ได้ การใช้อำนาจเกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิดของพนักงานสอบสวนก็ต้องปฏิบัติตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติไว้ในแต่ละเรื่อง ซึ่งบทบัญญัติในมาตรา 136 ได้ให้อำนาจแก่พนักงานสอบสวนในการจับกุมควบคุมตัวและปล่อยชั่วคราวแก่บุคคลซึ่งต้องสงสัยว่าได้กระทำความผิดไว้ด้วย

แม้ว่าพนักงานสอบสวนจะมีอำนาจและหน้าที่โดยตรงในการสอบสวนก็ตาม แต่การสอบสวนเป็นเรื่องสำคัญในการที่จะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ดังนั้น หากในระหว่างการสอบสวนปรากฏว่าบุคคลใดมีเหตุอันควรสงสัยว่าเป็นผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ดังนั้น หากในระหว่างการสอบสวนปรากฏว่าบุคคลใดมีเหตุอันควรสงสัยว่าเป็นผู้กระทำความผิด พนักงานสอบสวนก็ย่อมมีอำนาจในการจับกุม ควบคุมตัว ปล่อยชั่วคราวหรือปล่อยตัวบุคคลนั้นด้วย แต่ในการปฏิบัติการของพนักงานสอบสวนนั้น จะต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติในเรื่องนั้นๆ ด้วย

³⁷ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 17.

เป็นที่น่าสังเกตว่า อำนาจในการจับกุม ควบคุม ปล่อยชั่วคราว หรือปล่อยตัว ของพนักงานสอบสวนนั้น ย่อมเกิดขึ้นได้เฉพาะในระหว่างการสอบสวนของพนักงานสอบสวนเท่านั้น หากเกิดขึ้นก่อนการสอบสวน หรือหลังจากการสอบสวนแล้ว ย่อมไม่อยู่ในอำนาจของพนักงานสอบสวนในการปฏิบัติกรแต่อย่างใด

2. อำนาจในการกักตัวบุคคล

มาตรา 137 “พนักงานสอบสวนขณะทำการอยู่ในบ้านเรือน หรือในสถานที่อื่น ๆ มีอำนาจสั่งมิให้ผู้ใดออกไปจากที่นั้น ๆ ชั่วคราวเท่าที่จำเป็น”

บทบัญญัติในมาตรานี้ ได้ให้อำนาจแก่พนักงานสอบสวนในการที่จะออกคำสั่งมิให้บุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งมีผู้ต้องหาออกไปจากที่ที่พนักงานสอบสวนกำลังทำการสอบสวนได้แต่อำนาจดังกล่าวนี้ ต้องกระทำการกักตัวเป็นการชั่วคราวเพียงเท่าเวลาที่ทำเป็นเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการสอบสวนในการป้องกันมิให้บุคคลนั้นลอบไปบอกแก่ผู้กระทำความผิดเพื่อให้ชุกซ่อน หรือทำลายพยานหลักฐาน หรือเพื่อที่ตนจะไปชุกซ่อน หรือทำลายพยานหลักฐานเสียเอง เพื่อช่วยผู้กระทำความผิดหรือมิฉะนั้น ก็เพื่อป้องกันมิให้บุคคลนั้นมีโอกาสไปเสียมสอนนัดแนะบุคคลอื่นที่พนักงานสอบสวนอาจเรียกตัวมาสอบถามปากคำเป็นพยานในภายหลัง

3. อำนาจในการสอบสวนความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติของผู้ต้องหา

มาตรา 138 “พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนเอง หรือส่งประเด็นไปสอบสวนเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาชญาของผู้ต้องหา แต่ต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบข้อความทุกข้อที่ได้มา”

บทบัญญัติในมาตรานี้ เป็นบทบัญญัติที่ให้อำนาจแก่พนักงานสอบสวนในการสอบสวนเอง หรือส่งประเด็นการสอบสวนไปยังพนักงานสอบสวนท้องที่อื่น เพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิต ซึ่งหมายถึง ประวัติ วิถีชีวิตของผู้ต้องหาก่อนการกระทำความผิด เช่น มีการศึกษาอย่างไร ประกอบอาชีพอย่างไร เคยกระทำความผิดมาแล้วหรือไม่ และนอกจากนี้ ยังมีอำนาจในการสอบสวนถึงความประพฤติอันเป็นอาชญา เช่น เป็นคนเสพสุรายาเมาเป็นปกติวิสัยหรือไม่ เป็นอันธพาลหรือไม่ เป็นต้น

โดยปกติพนักงานสอบสวนย่อมทำการสอบสวนโดยมุ่งหมายเพื่อทราบข้อเท็จจริง หรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ แต่การสอบสวนตามมาตรานี้ มิใช่การสอบสวนเพื่อการดังกล่าวไม่ กฎหมายจึงได้บัญญัติให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจทำการสอบสวนเพิ่มขึ้นอีกกรณีหนึ่ง

แต่อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติพนักงานสอบสวนมักจะไม่ใช้อำนาจตามมาตรานี้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะไม่มีบทบัญญัติให้อำนาจพนักงานอัยการเสนอความเป็นมาแห่งชีวิตของจำเลยต่อศาลเพื่อให้ศาลลงโทษผู้กระทำความผิดให้เหมาะสมเป็นราย ๆ ไป³⁸

จะเห็นได้ว่า อำนาจของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้นมีอยู่อย่างกว้างขวางมาก และในการปฏิบัติหน้าที่หรือการปฏิบัติการในการสอบสวนของพนักงานสอบสวนนั้น ย่อมมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนนั้น พึงกระทำด้วยความระมัดระวัง และระลึกรถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอยู่เสมอ หากพนักงานสอบสวนใช้อำนาจในทางที่มีขอบ นอกจากจะเป็นการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลแล้ว ยังอาจจะต้องได้รับความผิดในทางแพ่งและทางอาญาอีกด้วย นอกจากนี้เนื่องจากพนักงานสอบสวนเป็นข้าราชการ หากได้ใช้อำนาจในทางมิชอบแล้ว ย่อมหลีกเลี่ยงไม่พ้นความรับผิดชอบทางวินัยอีกส่วนหนึ่งด้วย

อำนาจสอบสวนที่พนักงานสอบสวนได้รับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น ไม่ได้หมายความว่าเฉพาะพนักงานสอบสวนที่เป็นข้าราชการตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเท่านั้น อำนาจสอบสวนดังกล่าวกฎหมายย่อมมุ่งที่จะมอบหมายให้เจ้าพนักงานอื่นที่มีอำนาจและหน้าที่ในการสอบสวนตามกฎหมายฉบับอื่นๆ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งตามกฎหมายฉบับนั้นๆ ด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดผลในการปฏิบัติ เมื่อกฎหมายแต่งตั้งเจ้าพนักงานคนใดคนหนึ่งเป็นพนักงานสอบสวนแล้ว เจ้าพนักงานคนนั้นก็ย่อมต้องมีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนด้วย เพื่อให้ได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายในการปฏิบัติหน้าที่ในการสอบสวนด้วย เช่นเดียวกับพนักงานสอบสวนที่เป็นข้าราชการตำรวจ เมื่อได้ทราบถึงความจำเป็นและความสำคัญของการสอบสวนบุคคลที่มีอำนาจสอบสวนในประเทศไทย และขอบเขตของการใช้อำนาจสอบสวนแล้วสมควรที่จะทำการศึกษาถึงอำนาจสอบสวนที่เจ้าหน้าที่ทหารเรือได้รับตามกฎหมายในแต่ละฉบับต่อไป

³⁸ หยุต แสงอุทัย, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา: ศึกษาทางกฎหมาย (พระนคร: โรงพิมพ์แม่บ้านการเรือน, 2507), หน้า 925-927.